

Het Nederlands Kamerorkest

dirigenten	Szymon Goldberg David Zinman
eerste violen	Thomas Magyar, <i>1e concertmeester</i> Piet Nijland, <i>plv. 1e concertmeester</i> Carla Rossican Alick Mayhew Robin Alleson Jeanne van Tol Jean Tassoul
tweede violen	Denyse Vermeulen Jacques Hartog, <i>aanvoerder</i> Wim Breemer Henk Emmelot Vladimir Javornik Alma Badings Hideki Oguni <i>vacature</i>
altviolen	Joke Vermeulen, <i>aanvoester</i> Mary Ingham Kees Hoving Jenny Lea <i>vacature</i>
violoncelli	Herre-Jan Stegenga, <i>aanvoerder</i> Bengt Widlund Toon Doorn Anke Bouma Lion Groen Herbert Slegers
contrabas	Janny van Wering
clavecimbel	Han de Vries
hobo	Marion Mosler
hoorn	Hans Dullaert Helenus Hannecart
zakelijk leider	Jaap Bevaart
medewerkenden aan dit concert	
fluit	Cecilia Oomes
fluit/piccolo	Hans van de Weijer
fluit	Dick van Dulst
klarinet	Bas de Jong Geert van Keulen
fagot	Ton Kerstens
saxofoon	Leo van Oostrom
trompet	Arend van der Knaap Kees Doets Kees Blokker
trombone	Eric Noëll
pauken	Jan Pustjens
slagwerk	Antoine Oomen
piano	

's-Gravenhage

Ned. Congresgebouw,
Prins Willem-Alexanderzaal
2 juli 1973, 20.30 uur

1973

Holland Festival

Concert gewijd aan de
'Groupe des Six'

Het Nederlands Kamerorkest

dirigent

Szymon Goldberg

solisten

Vera Badings, harp
Marilyn Tyler, sopraan, begeleid
door **Thom Bollen**, piano

Programma

A. Honegger

Symphonie nr. 2

G. Tailleferre

Concertino voor harp en orkest

pauze

L. Durey

Images à Crusoé – zeven liederen
op tekst van Saint-Léger

F. Poulenc

Deux marches et un intermède

D. Milhaud

La Création du Monde

Dit concert wordt opgenomen door de N.O.S.-radio voor latere uitzending
(4 juli a.s.).

Szymon Goldberg

De muzikale begaafdheid van de in 1909 in Polen geboren Szymon Goldberg bleek reeds vroeg. Op 8-jarige leeftijd werd hij leerling van Carl Flesch te Berlijn en als 16-jarige werd hij benoemd tot concertmeester van het Dresdens Philharmonisch Orkest. Vier jaar later benoemde Furtwängler hem tot concertmeester van het Berlijns Philharmonisch Orkest, welke functie hij bekleedde tot 1934.

Op zijn 21e jaar vormde hij een trio met Paul Hindemith en Emanuel Feuermann en daarna een duo met Lili Kraus.

Concertreizen volgden over de gehele wereld. In 1942, op tournee door het toenmalige Nederlands Indië, werd Szymon Goldberg overvallen door de oorlog; tijdens zijn internering aldaar kreeg hij vele contacten met Nederlanders. In de loop der jaren leidde hij verschillende kamerorkesten in tal van landen van Europa, in Israël, Australië, Noord- en Zuid-Amerika en Zuid-Afrika.

In 1955 aanvaardde Szymon Goldberg de uitnodiging om de muzikale leiding van Het Nederlands Kamerorkest op zich te nemen.

Onder de symfonieorkesten, welke Szymon Goldberg de laatste jaren gedirigeerd heeft, zijn o.a. te noemen het B.B.C. Symphony Orchestra, het Aspen Festival Orchestra, het Boston Symphony Orchestra bij gelegenheid van het Tanglewood Festival, het London Symphony Orchestra en – op uitnodiging van George Szell – het Cleveland Orchestra.

In 1972, tijdens de tournee van Het Nederlands Kamerorkest door de Verenigde Staten en Latijns Amerika, trad Szymon Goldberg met veel succes op als dirigent en als solist.

Marilyn Tyler

Marilyn Tyler werd in New York geboren waar zij zang studeerde aan de Manhattan School of Music bij Friedrich Schorr en zich intussen ook bekwaamde in piano-, orgel- en harpspel, compositie en koordirectie. Later rondde zij haar zangopleiding af bij o.a. Erna Berger (Salzburg), Toti dal Monte (Milaan) en Lola Rodriguez y Aragón (Madrid). Haar repertoire bevat zowel opera's als liederen en oratoria. Als operazangeres heeft zij circa 45 rollen vertolkt, waaronder Marguerite in La Damnation de Faust (met Charles Munch) en Susanna in Mozarts Figaro (met Carlo Maria Giulini). Voorts zong zij als soliste bij orkestconcerten met dirigenten als Solti, Dohnanyi, Fournet en Münchinger in Duitsland, Oostenrijk, Engeland, Frankrijk en België. Jarenlang is zij vast verbonden geweest aan de Nederlandse Opera. Onder leiding van Hermann Scherchen werkte zij mee aan de uitvoering van Mozarts Requiem tijdens het John F. Kennedy In Memoriam Concert in het Lincoln Center, New York. Marilyn Tyler houdt zich ook intensief bezig met de nieuwe muziek en zong o.a. werken van Boulez, Messiaen en Henze. Zij maakte grammofoonplaten voor E.M.I., Westminster, Decca en Philips.

Vera Badings

De harpiste Vera Badings studeerde aan het Amsterdams Conservatorium o.l.v. Phia Berghout. Zij behaalde aldaar het orkest-diploma alsmede het solo-diploma met onderscheiding. Haar studie werd bekroond met de Prix d'Excellence, een onderscheiding die nog nooit voor harp was uitgereikt. Sinds 1961 is Vera Badings solo-harpiste van het Concertgebouworkest en treedt daarnaast regelmatig als soliste op; zij is tevens hoofdlerares harp aan het Amsterdams Conservatorium.

De 'Groupe des six'

'De zes - les six - zijn maar vijf; de vijf maar drie en de drie slechts één', placht Erik Satie te zeggen en met die één bedoelde hij zichzelf. Geen irreële uitspraak: le bon maître Satie, met zijn oproep tot terugkeer naar een muzikale klaarheid, tot een muzikale reductie, kan men inderdaad als de geestelijke vader van 'les six' beschouwen. Jean Cocteau formuleerde in 1918 de idealen van de nieuwe groep - 'les nouveaux jeunes' -: weg met de muziek die met gesloten ogen, en met het hoofd in de handen gesteund, genoten dient te worden; geen Wagner of Debussy, maar de doorzichtige vorm van Haydn en de 'Fransheid' van Rameau. Zolang de muziek nog puur amusement was, zoals in music-hall, variété of circus, bleef ze gezond en aan de aarde gebonden - weg derhalve met alle 'metaphysische' muziek.

De muziekcriticus van het weekblad 'Comoedia', Henri Collet, wilde de nieuwe generatie wel eens van dichtbij meemaken en eind 1919 werd een afspraak gemaakt samen te komen.

Begin 1920 kwam men bijeen ten huize van Darius Milhaud aan de Rue Gaillard.

Enkelen, zoals Pierre Menu en Roland-Manuel konden niet komen, maar zes componisten waren aanwezig: Darius Milhaud, Francis Poulenc, Georges Auric, Louis Durey, Germaine Tailleferre en Arthur Honegger. In twee afleveringen - van 16 en van 23 januari 1920 - schreef Henri Collet over de nieuwe componisten.

'Les six Français' noemde hij ze (tegenover 'les cinq Russes': Borodin, Rimsky-Korsakoff, Moessorgsky, Cui en Balakirev) en zo bleven ze voortleven. Buitenlandse tijdschriften namen de term over en binnen korte tijd waren de zes een begrip, hoezeer zij ook bleven wijzen op eigen onafhankelijkheid en op het toeval dat hen die avond bijeenbracht. Zij gingen samenwerken: samen schreven zij - op Durey na - de muziek voor Cocteau's ballet 'Les mariés de la Tour Eiffel' (1921); gezamenlijk gaven zij een zestal pianostukken uit, onder de titel 'Album des six'. Spoedig bleek reeds hoezeer hun persoonlijkheden verschilden: Honegger distancieerde zich van het oorspronkelijke uitgangspunt en ging eigen wegen met zijn 'Horace victorieux' en 'le roi David'; Louis Durey trok zich terug op het platteland, Germaine Tailleferre verdween...

Zonder de journalistiek van Collet zou er geen 'groupe des six' zijn geweest.

Dat deze groep desondanks tot een spreekwoord kon worden, is één der onverklaarbare verschijnselen die niet alleen in de muziekwereld voorkomen en die wij gemeenlijk onder het hoofd 'historische misverstanden' plegen te rangschikken.

Kennelijk heeft de gezamenlijke vitaliteit van 'de zes' gedurende korte tijd zulk een uitstraling gehad, dat de indruk daarvan, hier letterlijk op te vatten, niet meer weg te denken is uit de muziekgeschiedenis van de twintigste eeuw.

Een concert, gewijd aan de werken van de 'groupe des six' kan velelei vormen hebben. Meestal, ook nu, is het niet mogelijk, binnen de tijdsduur die men beschikbaar heeft in één concert, gelijke aandacht aan allen te besteden. In dit concert is uitgegaan van een tweetal werken van de minst bekende leden van de groep - Germaine Tailleferre en Louis Durey - waaromheen de werken van de andere en bekendere leden zijn gerangschikt: langere werken van Honegger en Milhaud; kortere van Auric en Poulenc.

N.B. Door een misverstand tussen orkest en uitgever bleek op het laatste moment dat het materiaal van de oorspronkelijk voor dit concert geprogrammeerde suite uit het ballet 'Les Fâcheux' van Auric ons niet ter beschikking kon worden gesteld.

Dientengevolge kan het werk tot onze spijt niet worden uitgevoerd.

A. Honegger
1892-1955
Symphonie nr. 2

molto moderato – allegro
adagio mesto
vivace, non troppo

De Symphonie nr. 2 (voor strijkorkest) van Arthur Honegger is, zoals zovele belangrijke orkestcomposities van deze tijd, gecomponeerd op verzoek van de Zwitserse dirigent Paul Sacher.

Honegger componeerde voor Sacher twee stukken: de Symphonie nr. 4 'Deliciae Basiliensis', geschreven bij het 20-jarig bestaan van het onder Paul Sachers leiding staande 'Basler Kammerorchester', en de Symphonie nr. 2, welke op 23 januari 1942 voor het eerst werd uitgevoerd door het eveneens door Sacher geleide 'Collegium Musicum' te Zürich.

Honegger past in deze Symphonie voor strijkorkest de triptiekvorm toe, voor welke indeling hij ook in andere composities een voorkeur aan de dag legt. In de programmatoelichting, welke Honegger op verzoek van Paul Sacher bij deze Symphonie schreef, deelde hij mede, dat het langzame middendeel hem in de winter van 1941 is ingevallen.

Hij voegde hieraan toe, dat hij de compositie van een symphonisch werk meestal bij het middendeel aanvangt.

Honegger acht het ondoenlijk, zijn muziek in woorden nog eens nader te beschrijven, doch wel geeft hij als bijzonderheid te kennen, dat het in zijn werkkamer, een atelier met grote ramen, in het begin van het jaar 1941 steenkoud was, omdat hij geen brandstof bezat. De stemming van het middendeel (adagio mesto) is somber, hier en daar wanhopig.

Honegger geeft naar aanleiding van zijn tweede Symphonie drie karakteristieken, welke hij in hun algemeenheid op al zijn symphonische muziek toepasselijk acht: 1. strengheid van vorm, waarbij de reprise, zoals de klassieke hoofdvorm die kent, achterwege blijft; 2. het zoeken naar thema's, welke voldoende tekening bezitten, om de aandacht van de toehoorders te trekken en hem in staat te stellen, de ontwikkeling te volgen; 3. de componist zoekt niet naar enig 'programma', of een literair filosofisch gegeven: 'Wanneer dit werk emoties uitdrukt of doet gevoelen, dan geschiedt dit langs geheel natuurlijke weg, omdat ik mijn gedachten niet anders dan louter in muziek uitdruk, misschien zelfs zonder mij daarvan geheel bewust te zijn.' Aan het slot van de finale treedt in langere notenwaarden in de eerste violen een koraalachtige melodie op. De componist schrijft hier 'ad libitum' een trompetpartij voor, welke deze melodie een octaaf lager meespeelt. Deze partij kan, al naar de omstandigheden, ook door een hobo of een klarinet gespeeld worden. Zij is, op de manier van een orgelregister, bedoeld om deze melodie te steunen, daar het gevaar bestaat, dat zij door het polyfone spel der andere strijkinstrumenten minder duidelijk naar voren zou kunnen treden.

W. P.

Germaine Tailleferre
geb. 1892

Concertino voor harp en orkest

allegretto
lento
rondo

Germaine Tailleferre's carrière aan het Parijse conservatorium was opmerkelijk: in 1906 kreeg zij een medaille voor een solfège-examen; eerste prijzen behaalde zij in 1913, voor harmonie, in 1914, voor compositie, en in 1915 voor het vak begeleiding.

Al op het conservatorium maakte ze kennis met Milhaud, Auric en Honegger; door dezen werd zij geïntroduceerd bij Charles Koechlin, die haar in de kunst van het instrumenteren inwijdde.

Vele van haar werken zijn nog onuitgegeven, waaronder een groot aantal stukken voor het theater.

Haar muziek is het beste te karakteriseren met haar eigen woorden:

'Je n'ai pas grand respect de la tradition. Je fais de la musique parce-que ça m'amuse. Ce n'est pas de la grande musique, je le sais.

C'est de la musique gaie, légère qui fait que, quelque fois, on me compare aux petits maîtres du XVIIIe siècle, ce dont je suis très fière.'

Het concertino voor harp en kamerorkest van Germaine Tailleferre stamt uit 1928. De harp heeft soms een werkelijk solistische partij, dikwijls ook speelt het solo-instrument begeleidende motieven, zodat dit concert, 'gaie et légère', lijkt op een symphonie voor kamerorkest. De orkestbezetting is bescheiden: strijkers, aangevuld met 2 fluiten, piccolo, klarinet, trompet, pauken en slagwerk.

Louis Durey
geb. 1888

Images à Crusoé – zeven liederen op tekst van Saint-Léger

Louis Durey behoorde tot de oprichters van de 'Nouveaux Jeunes' in 1917; hij was betrekkelijk laat met zijn muziekstudie begonnen. Hij was het ook die een heldere definitie gaf van de 'Six' die nimmer als een 'School' opgevat dient te worden: 'het was een groep jonge musici, verenigd door vriendschap, die de gewoonte had regelmatig bij elkaar te komen en gezamenlijk concerten te geven van eigen werk, waarbij ieder zijn eigen oorspronkelijkheid bewaarde.'

Men kan Durey als componist moeilijk indelen: minder dan de andere leden van de groep, verzette hij zich tegen Debussy, hoewel ook hij een vaag 'impressionisme' in de muziek afwees.

Met Debussy heeft Durey de liefde voor de Franse taal gemeen, zich uitend in een grote voorliefde voor liederen met klavierbegeleiding, waarin een uiterst zorgvuldige behandeling van het woord-accent opvalt. Voor de uit 1918 daterende cyclus 'Images à Crusoé' maakte Durey gebruik van een aantal gedichten van de dichter en diplomaat Alexis Léger, die onder de naam 'Saint Léger', later veranderd in 'Saint-John Perse' naam maakte, toen hij in 1911 zijn bundel 'Éloges' publiceerde. Eerder (in 1909) had hij al, eveneens onder naam Saint Léger, gedichten gepubliceerd in de Nouvelle Revue Française.

Légers bijna magisch taalgebruik, zeer ontoegankelijk, staat ook hier in het teken van 'de historische realiteit, getransponeerd naar een kosmische, onbereikbare droom.'

Die 'historische realiteit' is hier Robinson Crusoë, een thema dat de op de Antillen geboren dichter sterk zal hebben aangesproken, en dat in de vorm van deze gedichten Durey inspireerde tot een fascinerende liederencyclus.

De componist heeft deze cyclus geschreven voor zangstem met begeleiding van strijkkwartet, fluit, klarinet en celesta (of harp). Later bewerkte hij deze begeleiding voor piano.

Aanvankelijk lag het in de bedoeling de eerste versie uit te voeren, doch gebrek aan repetitietijd van het orkest maakte het noodzakelijk de tweede – met pianobegeleiding – te kiezen.

Wij zijn de soliste erkentelijk voor het begrip dat zij voor deze situatie heeft getoond; dank aan Thom Bollen die op zo korte termijn de begeleiding heeft willen overnemen.

Teksten:

Vieil homme aux mains nues ô remis entre les hommes, Crusoé!
Tu pleurais, j'imagine, quand des tours de l'abbaye comme un flux s'épandait le sanglot des cloches sur la ville.
O Dépouillé! Tu pleurais de songer aux brisants sous la lune;
aux sonorités du ciel vide; aux musiques étranges qui naissent
et s'assourdissent dans le temple creux des oreilles solitaires,
Semblables aux cercles enchaînés qui sont des ondes d'une conque
ou à l'amplification de clameurs sous la mer.

Vendredi

Rires dans du soleil, Ivoire!
Agenouissements timides, les paumes comme
des palmes, ingénuités de singe,
douceur et caresses, simplicité du chevreau,

Vendredi! que tu étais net, les mains aux
genoux, éclaboussant de la lumière,
quand près de Lui tu promenais
le ruissellement bleu de tes membres.
Maintenant l'on t'a fait cadeau d'une
défroque rouge.
Tu bois l'huile des lampes,
et tu voles au garde manger;
tu convoites les jupes de la cuisinière
parce qu'elle est grasse et sent le poisson;
tu mires aux boutons de ta livrée
tes yeux fourbes et ton rire devenu vicieux.

Association

Le pan de mur est en face pour conjurer
le cercle de ton rêve. Mais l'image pousse son cri.
La tête contre une oreille du fauteuil gras,
tu éprouves tes dents avec ta langue;
le goût des graisses et des sauces infecte tes gencives.
Et tu songes aux matins jaunes sur ton île,
quand la lumière s'insinue à l'eau de feuilles sombres;
à l'air laiteux enrichi du sel des alizés
et des eaux mystérieuses.
C'est la sueur des sèves, les suint amer des icaquiers;
l'âcre insinuation des mangliers charnus;
et les fusées du tamarin dont l'aube fut violente.
C'est le miel fauve des fourmis dans les galeries
du raisinier; et des insectes rouges sur le sable.
C'est un goût de jus clair dont surit l'air que tu bois.
Fête Dieu sur la mer et les nues!
Les toiles resplendissent, les parvis invisibles sont
semés d'herbages; ton île est un reposoir d'odeur verte écrasée!

L'arc

Devant les mystères de la cheminée,
transi sous la houppelande à fleurs,
tu regardes onduler les nageoires douces de la flamme.
Mais un craquement fissure l'ombre chantante:
C'est ton arc qui vient d'éclater à son clou,
suivant l'une des fibres qui le divisent.
Et il s'entr'ouvre tout au long comme le
pois de flamboyant, comme la gousse du Kourbari.

Visitation

C'est le soir sur ton île et à l'entour,
ici et là, partout où s'arrondit le vase
sans défaut de la mer.
C'est le soir couleur de paupières et remueur
de linges dans le ciel.
Tout est salé, tout est visqueux et lourd
comme la vie des plasmés.
Les pélicans se bercent dans un rêve huileux,

et le fruit creux du catalpa sourd d'insectes
tombera dans l'eau des criques, fouillant son bruit.
L'île s'endort sans un effroi, lavée des courants
chauds et des laitances grasses,
parmi l'explosion de noirs parfums aux vases somptueuses.
Sous les palétuviers qui la propagent,
des poissons lents parmi la boue ont délivré
des bulles avec leur tête plate,
et d'autres qui sont lents,
tachés comme des reptiles, veillent.
Les vases sont fécondées.
Entends claquer les pinces du bernard l'ermite.
Il y a, sur un morceau de ciel vert une fumée
prisonnière qui est le vol emmêlé des maringouins.
Les criquets sous les feuilles s'appellent doucement
Les anolis timides, la queue de travers sur les troncs
lisses, énoncent leur prière qui est la déglutition
de deux perles gonflant leur gosier jaune.
Vagissement des eaux tournantes et lumineuses!
Corolles, bouches des moires,
le deuil qui point et s'épanouit!
Ce sont de grandes fleurs anciennes, des fleurs de deuil.
O la couleur des brises circulant sur les eaux calmes,
O brises sur les brisants, les palmes des palmiers qui bougent!
Pas un aboiement lointain de chien qui
signifie les huttes, qui signifie la hutte et la
fumée du soir et les trois pierres noires sous l'odeur de piment.
Mais les chauves-souris découpent le soir mol
à petits cris. Et pleuvent les paupières sombres
sur les chemins tissés de la mer et du ciel.
Joie, o joie déliée dans les hauteurs du ciel!
Robinson! tu lèves ta face pâle d'anxiété,
et ta face de fièvre est offerte aux choses du ciel
comme une paume renversée,
Cependant que le pullulement de toutes les étoiles
crépète pour toi dans le profond du ciel.

Le perroquet

C'est un autre. Un marin rugueux l'avait porté
à la bonne femme qui l'a donné.
Il est sur le palier près de la lucarne,
là où s'emmêle au noir la brume sale
du jour couleur de venelles.
D'un double cri, la nuit, il te salue,
Crusoé, quand remontant de la cour
tu pousses la porte du couloir et élèves
devant toi le bec de ta lampe.
Il tourne sa tête pour tourner son regard,
Et toi, tu regardes l'oeil rond sous le pollen des
paupières grenues.
Tu regardes le deuxième cercle comme
un anneau : il est jaune du jus des mangues,

du jaune des graines fleuries de cocotier,
ses plumes malades trempent dans l'eau de fiente.

Attente

Ainsi, d'avoir perdu le fil de tes divinations,
tu pleurais, ô Dépouillé!
Ainsi de ne pouvoir conserver l'arc,
le parasol de chèvre et un reflet dans l'oeil de Vendredi.
Et ton âme assombrie de l'ombre des reflets morts,
tu la sommais encore, plus misérable que l'enfant
torturé, quand il presse le globe de ses yeux
pour des illuminements jaunes, et rouges, et puis bleus.
D'un exil surhumain et plus lointain déjà
que l'orage qui roule.
Comment garder les voies, ô mon Seigneur,
que vous m'aviez livrées?
Ne me laisserez vous que ce vacillement
de ma tête sauvage après l'étrange fracas!
Après que vous m'avez assis dans une île,
aux Lâbas de votre Solitude,
et dans le milieu même de votre lumière éclartée,
témoin de votre ombre, de vos silences
et de vos bris de lumière,
je suis le nageur qui n'a plus où appuyer
le dessous de ses bras.
Et Leur ciel sur Leur ville n'est plein
que d'un bruit d'hommes!
Ainsi tu te plaignais, dans la confusion de tes yeux.
Mais sous l'obscur croisée
devant le pan de mur d'en face,
lorsque tu n'avais pu susciter l'éblouissement perdu,
Alors, ouvrant ta Bible,
tu promenais un doigt usé entresle prophéties,
et ton regard fixé au large, tu attendais
l'instant du départ, le lever du grand vent
qui te descellerait d'un coup,
et qui te charrierait sans saute, comme un typhon,
divisant les nuées devant la soif de tes yeux,
jusqu'au gouffre effroyable où l'on plonge.

Deze cyclus zou men een variant kunnen noemen van de *Robinsonade*: Robinson Crusoë, berooid maar gelukkig op zijn eiland met zijn knecht Vrijdag en met de papegaai, tegenover de moderne maatschappij waarin hij onvermijdelijk moet terugkeren.

Nederlandse samenvatting van de gedichten:

Oude Crusoë, je kwam berooid terug onder de mensen, en je huilde toen het klokkenspel je omspoelde, want je moest denken aan de muziek die de natuur maakt in de lege lucht, in de holle tempel die het oor is van de eenzame, cirkels gevangen in een schelp, of geluiden, zich voortplantend in de zee.

Vrijdag

Hoe stralend en simpel was je toen je bij Hem was in je natuurstaat. Nu ben je bedorven, naar lijf en hart.

Associatie

Voor je staat de muur die je droom bezweert. Maar het beeld roept. De nasmaak van vette spijzen doet je terugdenken aan het melkig licht van je eiland, het geheimzinnige water, de wrange sappen van de vruchten uit je jeugd. Prijs God op zee en in de hemelen!

De boog

Terwijl je zit te staren in de vlammen van de haard, wordt die zingende schaduw plotseling gespleten. Je boog barst van zijn spijker, hij springt open als de peul van de flamboyant.

Visitatie

Het is avond en je eiland ligt gebed in vruchtbare modder. De dieren bewegen stil in zwarte geuren en zachte geluiden. Het lichtende water kolkt en ruist. De grote bloemen van de rouw breken open. Geen tekenen van hond of huis. Maar vreugde barst los hoog in de lucht! Robinson, je heft je gezicht omhoog als een open handpalm, en de overvloed van sterren knettert voor jou in het diepst van de hemelen.

De papegaai

Het is een andere. Hij zit op het overloopje in het gore licht. Hij begroet je 's nachts, Crusoë, je kijkt naar de kring om zijn oog: het geel doet je denken aan de vruchten van je eiland.

Wachten

Je was de draad kwijt van je goddelijke vermoedens, o berooide! en je huilde om alles wat verloren ging. Hoe moet ik de wegen behouden, mijn God, die ge me hebt prijsgegeven? Temidden van Uw stilte, Uw licht, heb ik geen houvast meer. En Hun hemel, Hun stad weerklinkt slechts van mensengeluiden! Zo klaagde je. Maar toen sloeg je je Bijbel open en starend in de verte wachtte je op het ogenblik van vertrek, gretig kijkend, op de grote wind die de wolken zou opensplijten en je zou meevoeren naar de verschrikkelijke afgrond waarin de mens zich verliest.

Francis Poulenc
1899-1963
Deux marches et un intermède

marche 1889
intermède champêtre
marche 1937

Auric en Poulenc werkten in 1937 samen voor een society-gebeuren tijdens de wereldtentoonstelling die in dat jaar in Parijs werd gehouden. Samen schreven zij muziek – voor kamerorkest – die werd uitgevoerd tijdens een diner, gegeven door hertog François d'Harcourt ter ere van de Engelse schrijver-diplomaat Harold Nicholson die met een aantal landgenoten een bezoek aan de Wereldtentoonstelling bracht.

Auric schreef de openingsmars en muziek bij ijs en koffie; de gasten hoorden Poulencs muziek bij het eten van de ananas (Marche 1889, het jaar van de vorige wereldtentoonstelling), de kaas (intermède champêtre) en aan het eind van het diner (Marche 1937).

'Het zijn dus echte gelegenheidsstukken' – schrijft Poulencs biograaf Henri Hell – 'van een natuurlijke en verfijnde elegantie, waarin de componist zich de les van Chabrier herinnert. Is het soms omdat hij een groot liefhebber, proever en kenner van kaas is?

Maar l'Intermède champêtre is één der 'smakelijkste' bladzijden van Poulenc, waarin de hobo zingt met een fluweelzachte sensualiteit en met een landelijke poëzie, die de zinnen in verrukking brengt.

Deze drie delen, geschreven met een zo levendige pen, in een persoonlijke en 'gezonde' instrumentatie (fluit, hobo, klarinet, fagot, trompet, strijkers) zouden een ideale muziek vormen voor een kort ballet.

Bagatellen, maar waarachtige muziek, waarin onze musicus zozeer excelleert.'

Dar
geb.

La C

No
Ned
men
zijn
Daa
het

Na
con
ma
Cer
dod
een
Vol
god
en
ma
dar
Dit
alle
'oc
'La
ein
ik
ork
geb
Na
sch
dar
Tid
rie

Darius Milhaud
geb. 1892

La Création du Monde

Nog onlangs, bij zijn bezoek aan Nederland in 1970, toen hij het Nederlands Kamerorkest dirigeerde in een programma met eigen werk, merkte Milhaud op hoe overbodig programmatoelichtingen en analyses zijn, een opvatting die de overige leden van 'les six' deelden. Daarom ook hier slechts een résumé van aanleiding tot en inhoud van het ballet 'La Création du Monde'.

Na zijn terugkeer uit de Verenigde Staten (1922) zocht Darius Milhaud contact met Fernand Léger en Blaise Cendrars om met hen een ballet te maken voor de Ballets Suédois van Rolf de Maré.

Cendrars koos als onderwerp het verhaal van de schepping, zoals dat door de bewoner van Afrika werd gezien; van de negerfolklore had hij een grondige studie gemaakt.

Volgens de neger is de wereld geschapen dankzij de bezwingen van de goden, zonder schok of ramp: harmonisch en vreedzaam ontstaan dieren en planten; de dag wordt geboren uit de nacht op het ogenblik waarop man en vrouw, die gelijktijdig zijn geschapen, elkaar herkennen. Zij dansen op de jonge aarde de dans van het verlangen en de paringsdans. Dit hoogtepunt verzekert het voortbestaan van de aarde. Daarna wordt alles weer rustig; de vogels proberen voor het eerst te vliegen: het is de 'ochtend' van de wereld.

'La Création du Monde', schrijft Milhaud in zijn mémoires, 'gaf me eindelijk de gelegenheid gebruik te maken van elementen uit de jazz die ik zo serieus had bestudeerd. Ik stelde mijn orkest samen zoals de orkestjes in Harlem, zeventien solistische musici, en zonder reserve gebruikte ik de jazz en mengde die met het klassieke idioom.'

Na de première in oktober 1923 in het Théâtre des Champs-Élysées schreven de critici dat de muziek meer in café en dancing thuis hoorde dan in het theater.

Tien jaar later, toen de jazz in Europa gemeengoed was geworden, riepen dezelfde critici 'La Création' uit tot het beste werk van Milhaud.

Het Nederlands Kamerorkest
gevestigd te 's-Gravenhage

administratie:
Jan Willem Brouwersplein 4
Amsterdam
telefoon 020 - 765676

druk: Blikman, Laporte & Dosse B.V., Amsterdam